

DOI: 10.32347/2076-815X.2024.85.245-256

УДК 711.01/.09

Ковпак В.Ю.,

volodymyr.y.kovpak@lpnu.ua , ORCID: 0000-0002-8743-9838,

Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОСТОРОВО-ПЛАНУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Олімпійські ігри – короткотривалі мегаподії, процес планування яких однак використовується для реалізації в тому числі неспортивних міських й регіональних програм. Таким чином, Олімпіади часто пропагують як рушії розвитку міст. Історично міста брали участь у жорсткій конкуренції за отримання прав на проведення заходу. Проте мегаподії, схоже, втрачають свою привабливість, оскільки все менше міст бажають брати участь у тендерах на проведення Олімпіади, а керівники міст вимагають більш сприятливих контрактів на проведення заходів від МОК. У цій статті, окреслюються основні проблеми просторово-планувальної організації території проведення Олімпіади й тенденції їх вирішення на прикладах моделей проведення Олімпіад у Мілані та Кортіні-д’Ампеццо - 2026 (Італія), Стокгольмі-Оре 2026 (Швеція) й Берні 2030 (Швейцарія).

Ключові слова: міське планування; регіональне планування; Олімпійські ігри; мегаподія; олімпійський спадок; олімпійська агломерація; містобудівна система; інфраструктура; спортивний об’єкт; будівельний бум.

Постановка проблеми. Олімпійські ігри є унікальним типом мегапроектів завдяки значним можливостям міської трансформації та регенерації. Проте з року в рік просторово-планувальна організація Олімпіади зберігає багато містобудівних проблем, на які критики давно звертають увагу: хоч кінцевою ціллю проведення Олімпіади вважається «грандіозний урбанізм» [1] зі створенням інфраструктури «світового класу» [2], в реальності дуже часто це «дисфункціональний урбанізм» [3], який описує планування мегаподій в контексті надмірних обіцянок й відсутністю можливостей їх реалізації. Подібним чином сьогоденні просторово-планувальні концепції проведення Олімпіади страждають від тих самих проблем, які переслідували попереднє покоління архітекторів і планувальників-модерністів: поспішне будівництво під час організації мегаподії може позбавити міста місць, орієнтованих на громаду, людських масштабів і натомість забезпечити те, що урбаністка Джейн Джейкобс колись критикували як «неміську урбанізацію». [4]

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Зв'язок Олімпійських ігор з міським та регіональним плануванням досліджували Ессекс С. [5], Пітт А. [6], Чалклі Б. [7], Гіллер Г. [8], Ліоа Г. [9], Олімпійський спадок є об'єктом дослідження Кешмена Р. [10], Пройса Х. [11], Хорна Дж. [12], Граттона К. [13].

Тема просторового планування в Україні розглядається в роботах Дьоміна М. [14], Габреля М. [15], Білоконь Ю. [16], Шульги Г. [17] та інших. Просторово-планувальна організація території проведення Олімпійських ігор в Україні вивчалось в рамках проєкту "Олімпійська надія – 2022", однак наукові дослідження на цю тему є фактично відсутні.

Метою публікації є окреслення основних проблем та тенденцій розвитку просторово-планувальної організації території проведення зимових Олімпійських ігор.

Виклад основного матеріалу. Якби було потрібно описати траєкторію розвитку просторово-планувальних моделей проведення Олімпійських ігор у 20-му столітті, то девіз "швидше, вище, сильніше" ідеально б підійшов. Якщо колись Олімпіада була в основному спортивною подією, то з часом подія стала причиною широкомасштабної міської трансформації [5], сприянню відродження міст [18], покращувати транзитні мережі [19], інвестувати в екологічну стійкість [20]. З середини 20-го століття, за показниками економічних витрат на олімпійську інфраструктуру, вартість літніх Олімпіад (як найбільшої мегаподії в цілому) зросла в 25 разів, тоді як зимова Олімпіада зросла більш ніж у 100 разів. [21]

Однак, на початку 2000-х років модель зростання суспільства (що породила і сучасну мегаподію), заснована на постійному розширенні видобутку ресурсів, високому споживанні та масовій мобільності, сягнула межі. [22] Організатори Олімпіади зіткнулися зі зростаючою критикою через марнотратство, невизначеним майбутнім об'єктів після проведення події, соціальну нерівність та надмірний масштаб подій у Пекіні 2008, Сочі 2014 та Ріо-де-Жанейро 2016. Вищеперелічені події штучно створюють утопічні місця для розміщення спортсменів шляхом примусового переселення міських жителів й тим самим стають прикладами "неміської урбанізації" [4]. Мартін Мюллер вказує, що, ймовірно, Олімпійські ігри вже досягли свого пікового масштабу. [21] У другій половині 2010-х загальний розмір витрат на організацію мегаподій почав зменшуватися.

Дедалі менше міст готові брати участь у тендері на проведення Олімпіади: лише по два міста подали заявки на проведення зимових (Алмати і Пекін) і літніх (Париж і Лос-Алжелес) Олімпіад 2022-го і 2024-го років відповідно. Протягом останніх років з'явилась глобальна опозиція мегаподіям як

Олімпіада, що підкреслює зростаючу стурбованість цими подіями як способом нестабільного розвитку. Вчені стверджують, що протягом наступних десятиліть радикальні трансформації нашого пізнього сучасного життя є неминучими, щоб залишитись в межах планети, але гарантувати прийнятний рівень людського добробуту для всіх. [23]

Серед загальних постійних проблем, які виникають разом з організацією Олімпійських ігор, є наступні: перебільшення вигод (невідповідність між завищеними й часто нереалістичними очікуваннями перед проведенням події); недооцінка витрат; поглинання пріоритетів міста Олімпіадою (подія має бути інструментом розвитку міста, а не розвиток міста інструментом події); правило винятку, коли в процесі реалізації події є ризики проведення процедур без врахування всіх вимог тендерів та прозорості; будівальний бум завдяки події, який однак може супроводжуватись перевитратою коштів та низькою якістю будівництва. [24]

Ставки на мегаподії, однак, зазвичай ґрунтуються на обіцянках щодо спадку, яку події генерують. Хорн та Манценрайтер вказують, що, однак, хоча «спадок – інфраструктурний, економічний, культурний, соціальний – є найбільш привабливим» у організації мегаподій, спадок також є частиною закладеного ризику таких заходів. [25] Таким чином, хоча модель проведення мегаподії може стати успішною міською стратегією для одного міста, така ж модель може бути кардинально ризикованою стратегією для іншого міста. Відповідно, існує розрив між оптимістичними прогнозами та фактичним впливом Ігор на регіон й місто їх проведення. Планування мегапроектів, які регулярно дають гіперболізовані обіцянки щодо спадку події та не можуть їх реалізувати, МакНейл називає «дисфункціональним урбанізмом». [3]

В свою чергу, Єва Кассенс-Нор та колеги розрізняють прискорений спадок мегаподій (у якій подія прискорює міські проекти) та мотивований спадок мегаподій (у якій подія створює політичний імпульс для підтримки проектів). [26] Однак, варто зазначити, що мегаподії можуть й затримати або навіть скасувати інші міські стратегії та проекти, оскільки реалізація такої мегаподії, як Олімпіада, зазвичай переважає над пріоритетами міського планування. До прикладу, місце проведення літньої Олімпіади потребує площі майже 700 га, не враховуючи допоміжну інфраструктуру таку як олімпійське селище, церемоніальні місця, місця для паркування тощо, що посилює конкуренцію за використання дефіцитної землі в густонаселених містах. Існує ризик того, що мегаподії створюють або примушують до консенсусу там, де пропозиції щодо планування, можливо, не змогли до нього дійти. Таким чином події можуть просувати потенційно суперечливі проекти як необхідні.

Варто також враховувати, що планування відповідно до вимог події часто не відображає реальних потреб міста. Виконання вимог керівних органів щодо пропускної спроможності аеропорту чи громадського транспорту, наприклад, вимагає від приймаючого міста пристосування розміру проекту до пікового попиту на проведення заходів, який часто є занадто великим для ефективного використання після події. Оскільки організатори заходів встановлюють вимоги до інфраструктури, але не платять за її реалізацію, у них є стимул вимагати надмірно великі стадіони, аеропорти чи готелі. Аеропорт у Львові, модернізований відповідно до вимог УЄФА, керівного органу Чемпіонату Європи з футболу, у 2012 міг похвалитися пропускною здатністю 20 000 пасажирів на день. Однак у 2013 році, через рік після того, як Україна приймала чемпіонат, він працював на 10% від цієї потужності. У січні 2022-го року, пасажиропотік за місяць склав 139 286 осіб. [27] Таким чином, середня пропускна здатність становила 4 643 пасажира на день, що лише близько чвертини від планової потужності об'єкта.

Вищеописані проблеми заставляють місцевих організаторів подій та МОК шукати інноваційні й креативні концепції проведення Олімпіади і йти на зустріч один-одному. В 2020-му році МОК вносить зміни в процес планування події, серед яких відміна принципу “єдиного олімпійського міста”, що надає можливість організації події спільно двом містам, які можуть знаходитись у виняткових випадках і в різних країнах. Традиційно олімпійським містом вважалось головне місто Олімпійських ігор, за яким задеклароване місце проведення події. В наслідок змін, на перший план виходить олімпійська агломерація – містобудівна система, що складається з одного або декількох олімпійських міст та підцентрів-кластерів (наприклад, кластер гірського спорту).

Інноваційними стали заявки на проведення зимових Олімпіад 2026 у Мілані й Кортіні-д'Ампеццо (виграшна заявка) та Стокгольмі-Оре (міста-кандидати), а пізніше кандидатська заявка Берна 2030.

Концепція Мілану й Кортіні-д'Ампеццо 2026 пропонує перехід від централізованого олімпійського міста-хабу до розсосередженої олімпійської агломерації в діапазоні 250 км. Під час підготовки подачі заявки планувалось залучення інфраструктури в Турині, який приймав зимову Олімпіаду 2006. Однак в подальшому цей концепт був відхилений через надмірну протяжність олімпійської агломерації (відстань від Турина до Кортіні-д'Ампеццо складає 380 км). У кінці 2023-го року стало відомо, що через невдалу реставрацію спортивного об'єкту для змагань з ковзаня (який був споруджений у 1956-му році для зимової Олімпіади в Кортіні-д'Ампеццо) з'явилась потреба залучення

готового спортивного об'єкту за межами Італії, що, однак, збільшить відстані між об'єктами в рамках олімпійської агломерації. [28]

Заявка Мілана та Кортіни-д'Ампеццо виграла у Стокгольма, в першу чергу (як заявляло МОК в подальших коментарях) через менші відстані між локаціями проведення Олімпіади (максимальний діапазон відстаней в межах олімпійської агломерації Стокгольму становить 900 км). Заявка Стокгольму характеризується збільшенням відстаней в межах олімпійської агломерації, залученням існуючих об'єктів задля зменшення сумнівного спадку й побудовою тимчасових спортивних і неспортивних об'єктів. Таким чином, з просторово-планувальної точки зору концепція Стокгольму була близькою до італійської. В подальшому Стокгольм подавав цю ж заявку на проведення зимової Олімпіади у 2030-му році, однак місто прогало тендер. [29]

Швейцарська ж пропозиція включала новий ще більш децентралізований підхід до організації мегаподії з залученням лише існуючої інфраструктури по всій країні (в діапазоні 245 км) й перехід від концепції “пункту призначення” до моделі “подорожі”. Згідно з концепцією, не планується будівництво нових спортивних об'єктів. У випадках, коли спортивного об'єкту немає в межах Швейцарії (як ось критого овального майданчику для бігу на ковзанах та локації для керлінгу), планується залучення існуючого спортивного об'єкту за межами країни. Також, концепція не передбачає олімпійського селища як такого й пропонує розпорошене розміщення спортсменів та додатковий персонал в готелях поруч з потрібними їм локаціями. [30]

Така модель проведення Олімпіади зменшує витрати на організацію й концептуально повторює модель проведення Олімпіади 1984-го року в Лос-Анджелесі, використовуючи лише готову спортивну інфраструктуру. Також, концепт проведення події у Швейцарії ставить акцент на регіоні в протизагу прийнятому раніше приймаючому місті, не продукує непотрібний регіону спадок події й тим самим зменшує фінансові ризики. Варто зазначити, що така модель проведення події отримала підтримку швейцарського суспільства (67% респондентів підтримують її). [31] Попри визнання сильних сторін такої концепції, МОК визначив потребу в доопрацюванні й надав рекомендації: зосередити спортивну інфраструктуру хоч би в 4-х кластерах й забезпечити наявність олімпійського селища.

Попри невдачі у виграші тендеру на проведення Олімпіади найбільш інноваційними заявками Стокгольму та Швейцарії, саме вони формують нову норму у концепціях реалізації мегаподії на ближчі десятиліття. Таким чином, можна побачити, що на даному етапі Олімпійські ігри продовжують змінюватись з часом, адже завжди є ризик повторити історію, коли Олімпіада

перестала існувати в четвертому столітті нашої ери через втрату інтересу міст й спонсорів. [32]

Таблиця 1.

Порівняльні характеристики просторово-планувальної організації території проведення зимової Олімпіади

Характеристики просторово-планувальної організації території проведення зимової Олімпіади	Мілан – Кортіна-д’Ампеццо (Італія)	Стокгольм – Оре (Швеція)	Берн (Швейцарія)
Максимальна протяжність олімпійської агломерації / відстань між олімпійським містом та найвіддаленішим кластером	250 км / 250 км	950 км / 525 км	245 км / 190 км
Кількість кластерів / з яких кластер, що знаходиться за кордоном	6 / 1	4 / 1	14 / 1
Існуюча спортивна інфраструктура / з неї така, що потребує оновлення	14 / 3	19 / 14	22
Тимчасова спортивна інфраструктура	3	2	0
Нова спортивна інфраструктура	1	4	0

Висновки.

В ході дослідження виявлено проблеми у просторово-планувальній організації території проведення Олімпіади, які можуть привести до негативного спадку події й, тим самим, до неміської урбанізації. Серед таких є поглинання пріоритетів міста Олімпіадою; недооцінка витрат та фінансовий гігантизм; ризики спорудження інфраструктури, яка буде непотрібна місту після проведення Олімпіади; невідповідність між завищеними очікуваннями й реальними можливостями міста; будівельний бум, що може супроводжуватись низькою якістю спорудження та перевитратою коштів; надмірна конкуренція міст на етапі подачі кандидатських заявок, яка часто носить характер видачі бажаного за дійсне.

Однак, завдяки діалогу між МОК та зацікавленими містами-кандидатами сформувались тенденції, які опираються на принципи сталого розвитку, поступово вирішуватимуть вищеперелічені проблеми. До таких тенденцій можна віднести відхід від принципу “одного олімпійського міста” на користь кооперації між містами й країнами; збільшення відстаней між локаціями проведення змагань в рамках олімпійської агломерації; максимальне використання існуючої інфраструктури, яка в окремих випадках може бути розміщена в десятках, а то й сотнях кілометрів від головного центру проведення події; використання тимчасової спортивної та неспортивної інфраструктури; збільшення часових рамок для реалізації запропонованої заявки, що зменшує ризики перевитрати коштів та низької якості забудови; партисипаційні практики на всіх етапах планування й реалізації події; пошук

балансу між стратегічними сталими потребами міста й вимогами до організації Олімпіади.

Список джерел

1. Enright, T. (2023). *The making of Grand Paris: Metropolitan urbanism in the twenty-first century*. MIT Press.
2. Watson, V. (2014). African urban fantasies: dreams or nightmares? *Environment and Urbanization*, 26(1), 215-231. <https://doi.org/10.1177/0956247813513705>.
3. McNeill, Donald. 2005. "Dysfunctional Urbanism." *International Journal of Urban and Regional Research* 29 (1): 201–204. DOI:10.1111/j.1468-2427.2005.00579_2.x.
4. Jacobs, Jane. *The Death and Life of Great American Cities* (1961) New York: Random House.
5. Stephen Essex & Brian Chalkley (1998) Olympic Games: catalyst of urban change, *Leisure Studies*, 17:3, 187-206, DOI: 10.1080/026143698375123
6. Adrian Pitts & Hanwen Liao (2013) An assessment technique for the evaluation and promotion of sustainable Olympic design and urban development, *Building Research & Information*, 41:6, 722-734, DOI: 10.1080/09613218.2013.790590
7. Brian Chalkley & Stephen Essex (1999) Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games, *Planning Perspectives*, 14:4, 369-394, DOI: 10.1080/026654399364184
8. Harry H. Hiller (2006) Post-event Outcomes and the Post-modern Turn: The Olympics and Urban Transformations, *European Sport Management Quarterly*, 6:4, 317-332, DOI: 10.1080/16184740601154458
9. Liao, H., & Pitts, A. (2006). A brief historical review of Olympic urbanization. *The International Journal of the History of Sport*, 23(7), 1232–1252. DOI:10.1080/09523360600832502^[1]_[SEP]
10. Cashman, R. (1998, October). Olympic legacy in an Olympic city: monuments, museums and memory. In *Fourth International Symposium for Olympic Research; Global and Cultural Critique: Problematizing the Olympic Games* (pp. 107-114).
11. Holger Preuss & Seok-Pyo Hong (2021) Olympic Legacy: Status of Research, *Journal of Global Sport Management*, 6:3, 205-211, DOI: 10.1080/24704067.2021.1888028
12. Horne, J. (2007). The four "knowns" of sports mega-events. *Leisure Studies*, 26(1), 81–96. doi:10.1080/02614360500504628^[1]_[SEP]
13. Gratton, C., Shibli, S., & Coleman, R. (2005). Sport and economic regeneration in cities. *Urban Studies*, 42(5–6), 985–999. DOI:10.1080/00420980500107045^[1]_[SEP]
14. Дьомін, М., Яценко, В., & Бєрова, П. (2023). ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНИЙ СТАН МІСТОБУДІВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В

УКРАЇНИ. Містобудування та територіальне планування, (83), С. 3–15.
<https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.83.3-15>

15. Габрель, М.М. (2004). Просторова організація містобудівних систем / Інститут регіональних досліджень НАН України. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2004. – 400 с. ISBN 966-8613-00-7
16. Білоконь Ю.М. Регіональне планування. Теорія та практика. Логос. Київ, 2003. 246 с.
17. Шульга Г.М. Імітаційні планувально-просторові моделі гірських рекреаційних територій (огляд) / Г.М. Шульга // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2017. – Вип. 49. – С. 374-379. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_49_51.
18. Smith, A. (2012). Events and urban regeneration: The strategic use of events to revitalise cities. London: Routledge. ISBN 9780415581486.
19. Pereira, R.H. (2018). Transport legacy of mega-events and the redistribution of accessibility to urban destinations. *Cities*, 81, 45-60. DOI: 10.1016/j.cities.2018.03.013
20. Gold, John, and Margaret Gold. 2008. “Olympic Cities: Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas.” *Geography Compass* 2 (1): P. 300–318. DOI:10.1111/j.1749-8198.2007.00080.x
21. Müller, M., Gogishvili, D., Wolfe, S. D., Gaffney, C., Hug, M., & Leick, A. (2023). Peak event: the rise, crisis and potential decline of the Olympic Games and the World Cup. *Tourism Management*, 95, 104657. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104657>
22. Moore, J. (2015). *Capitalism in the web of Life: Ecology and the accumulation of capital*. Verso Books. DOI:10.2458/v24i1.21075
23. Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett, E.M., ... & Sörlin, S. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*, 347(6223), 1259855. DOI: 10.1126/science.1259855
24. Müller, M. (2015b). The mega-event syndrome: Why so much goes wrong in mega-event planning and what to do about it. *Journal of the American Planning Association*, 81(1), 6–17. <http://doi.org/10.1080/01944363.2015.1038292>.
25. Horne, J., & Manzenreiter, W. (2006). Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon. *Sociological Review*, 54(Suppl. 2), 1-187. DOI: 10.1111/j.1467-954X.2006.00650.x
26. Eva KassensNoor, Mark Wilson, Sven Müller, Brij Maharaj & Laura Huntoon (2015) Towards a mega-event legacy framework, *Leisure Studies*, 34:6, 665-671, DOI: 10.1080/02614367.2015.1035316.
27. Міжнародний аеропорт Львів. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/lvivinternationalairport>
28. GamesBids. Milan-Cortina venues. – Режим доступу : <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/ioc-rejects-proposal-to-keep-milan-cortina-2026-sliding-venue-in-italy-forcing-bobsleigh-luge-and-skeleton-outside-the-country/>

29. Milan-Cortina 2026. – Режим доступу : <https://milanocortina2026.olympics.com/en/places/>
30. GamesBids. Referendum in Switzerland about hosting the Olympic Games. – Режим доступу : <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/67-support-switzerlands-national-2030-winter-olympic-bid-built-to-be-referendum-proof-and-village-free/>
31. GamesBids. Door has opened for Switzerland. – Режим доступу : <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/door-has-opened-for-switzerland-as-ioc-adds-winter-olympics-bid-to-privileged-dialogue-for-2038-but-referendum-may-be-required/>
32. Remijsen, S. (2015). The end of the ancient Olympics and other contests: Why the agonistic circuit collapsed in late antiquity. *The Journal of Hellenic Studies*, 135, 147–164. <https://doi.org/10.1017/S0075426915000117>.

Postgraduate **Volodymyr Kovpak**,
Lviv Polytechnic National University

SPATIAL PLANNING ORGANIZATION OF THE TERRITORY OF THE OLYMPIC GAMES: PROBLEMS AND TRENDS

The Olympic Games are short-term mega-events, the planning process of which, however, is used for realization of non-sport, city, and regional programs. In recent decades, the spatial planning model of the Olympics has been aimed at transforming the urban space and environment. It often becomes a catalyst for urban transformations within the strategic plan of the city with ever closer integration of the concept of sustainable development. However, it is worth noting that the event itself is not a sufficient element of sustainable renewal of the environment. After all, the implementation of the mega event, as well as the scale and acceleration, can create a construction boom, which is not necessarily synonymous with effective and sustainable urban or regional planning.

Historically, cities fiercely competed for the right to host the event. However, mega events seem to be losing their appeal. Fewer and fewer cities want to participate in tenders for hosting the Olympics, and city leaders are demanding more favorable contracts for hosting events from the International Olympic Committee. Thus, there are changes in approaches to planning an Olympic infrastructure, including sports facilities, as well as to the Olympic legacy and the Olympic agglomeration as a whole.

In this article, the main problems of the spatial planning organization of the territory of the Olympics and the trends of their solution are outlined on the examples of the models of the Olympics in Milan and Cortina d'Ampezzo - 2026 (Italy), Stockholm-Ore 2026 (Sweden) and Bern 2030 (Switzerland). Despite the failure of

the most innovative bids of Sweden and Switzerland to win the tender for the Olympics, it is they who form a new norm in the concepts of implementing the mega event for the coming decades. Thus, at this stage the Olympic Games continue to change over time, as there is always the risk of repeating the story when the Olympics ceased to exist in the fourth century AD due to the loss of interest of cities and sponsors.

Keywords: urban planning; regional planning; Olympic Games; mega event; Olympic legacy; Olympic agglomeration; urban planning system; infrastructure; sports facility; construction boom.

REFERENCES

1. Enright, T. (2023). The making of Grand Paris: Metropolitan urbanism in the twenty-first century. MIT Press. {in English}
2. Watson, V. (2014). African urban fantasies: dreams or nightmares? *Environment and Urbanization*, 26(1), 215-231. <https://doi.org/10.1177/0956247813513705>. {in English}
3. McNeill, Donald. 2005. "Dysfunctional Urbanism." *International Journal of Urban and Regional Research* 29 (1): 201–204. DOI:10.1111/j.1468-2427.2005.00579_2.x. {in English}
4. Jacobs, Jane. *The Death and Life of Great American Cities* (1961). New York: Random House.
5. Stephen Essex & Brian Chalkley (1998) Olympic Games: catalyst of urban change, *Leisure Studies*, 17:3, 187-206, DOI: 10.1080/026143698375123. {in English}
6. Adrian Pitts & Hanwen Liao (2013) An assessment technique for the evaluation and promotion of sustainable Olympic design and urban development, *Building Research & Information*, 41:6, 722-734, DOI: 10.1080/09613218.2013.790590. {in English}
7. Brian Chalkley & Stephen Essex (1999) Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games, *Planning Perspectives*, 14:4, 369-394, DOI: 10.1080/026654399364184. {in English}
8. Harry H. Hiller (2006) Post-event Outcomes and the Post-modern Turn: The Olympics and Urban Transformations, *European Sport Management Quarterly*, 6:4, 317-332, DOI: 10.1080/16184740601154458. {in English}
9. Liao, H., & Pitts, A. (2006). A brief historical review of Olympic urbanization. *The International Journal of the History of Sport*, 23(7), 1232–1252. DOI:10.1080/09523360600832502. {in English}
10. Cashman, R. (1998, October). Olympic legacy in an Olympic city: monuments, museums and memory. In *Fourth International Symposium for Olympic*

- Research; Global and Cultural Critique: Problematizing the Olympic Games (pp. 107-114). {in English}
11. Holger Preuss & Seok-Pyo Hong (2021) Olympic Legacy: Status of Research, *Journal of Global Sport Management*, 6:3, 205-211, DOI: 10.1080/24704067.2021.1888028. {in English}
 12. Horne, J. (2007). The four “knowns” of sports mega-events. *Leisure Studies*, 26(1), 81–96. doi:10.1080/02614360500504628. {in English}
 13. Gratton, C., Shibli, S., & Coleman, R. (2005). Sport and economic regeneration in cities. *Urban Studies*, 42(5–6), 985–999. DOI:10.1080/00420980500107045. {in English}
 14. Domin, M., Yatsenko, V., & Berova, P. (2023). ShchODO PYTANNIA PRO SUCHASNYI STAN MISTOBUDIVNOI TA REHIONALNOI DIIALNOSTI V UKRAINI. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*, (83), 3–15. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.83.3-15>. {in Ukrainian}
 15. Habrel, M. M. (2004). *Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system / Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy. – K.: Vydavnychyi dim A.S.S., 2004. – 400s. ISBN 966-8613-00-7.* {in Ukrainian}
 16. Bilokon Yu.M. *Rehionalne planuvannia. Teoriia ta praktyka. Lohos. Kyïv, 2003. 246 s.* {in Ukrainian}
 17. Shulha H.M. *Imitatsiini planovalno-prostorovi modeli hirsykh rekreatsiinykh terytorii (ohliad) / H.M. Shulha // Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. – 2017. – Vyp. 49. – S. 374-379. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_49_51.* {in Ukrainian}
 18. Smith, A. (2012). *Events and urban regeneration: The strategic use of events to revitalise cities.* London: Routledge. ISBN 9780415581486. {in English}
 19. Pereira, R.H. (2018). Transport legacy of mega-events and the redistribution of accessibility to urban destinations. *Cities*, 81, 45-60. DOI: 10.1016/j.cities. 2018.03.013. {in English}
 20. Gold, John, and Margaret Gold. 2008. “Olympic Cities: Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas.” *Geography Compass* 2 (1): 300–318. DOI:10.1111/j.1749-8198.2007.00080.x. {in English}
 21. Müller, M., Gogishvili, D., Wolfe, S. D., Gaffney, C., Hug, M., & Leick, A. (2023). Peak event: the rise, crisis and potential decline of the Olympic Games and the World Cup. *Tourism Management*, 95, 104657. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104657>. {in English}
 22. Moore, J. (2015). *Capitalism in the web of Life: Ecology and the accumulation of capital.* Verso Books. DOI:10.2458/v24i1.21075. {in English}
 23. Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S.E., Fetzer, I., Bennett, E.M., ... & Sörlin, S. (2015). *Planetary boundaries: Guiding human*

development on a changing planet. *Science*, 347(6223), 1259855. DOI: 10.1126/science.1259855. {in English}

24. Müller, M. (2015b). The mega-event syndrome: Why so much goes wrong in mega-event planning and what to do about it. *Journal of the American Planning Association*, 81(1), 6–17. <http://doi.org/10.1080/01944363.2015.1038292>. {in English}

25. Horne, J., & Manzenreiter, W. (2006). Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon. *Sociological Review*, 54(Suppl. 2), 1–187. DOI: 10.1111/j.1467-954X.2006.00650.x. {in English}

26. Eva KassensNoor, Mark Wilson, Sven Müller, Brij Maharaj & Laura Hu ntoon (2015) Towards a mega-event legacy framework, *Leisure Studies*, 34:6, 665–671, DOI: 10.1080/02614367.2015.1035316. {in English}

27. Mizhnarodnyi aeroport Lviv. – Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/lvivinternationalairport>. {in Ukrainian}

28. GamesBids. Milan-Cortina venues. – Rezhym dostupu: <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/ioc-rejects-proposal-to-keep-milan-cortina-2026-sliding-venue-in-italy-forcing-bobsleigh-luge-and-skeleton-outside-the-country/>. {in English}

29. Milan-Cortina 2026. – Rezhym dostupu: <https://milanocortina2026.olympics.com/en/places/>. {in English}

30. GamesBids. Referendum in Switzerland about hosting the Olympic Games. – Rezhym dostupu: <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/67-support-switzerlands-national-2030-winter-olympic-bid-built-to-be-referendum-proof-and-village-free/>. {in English}

31. GamesBids. Door has opened for Switzerland. – Rezhym dostupu: <https://gamesbids.com/eng/winter-olympic-bids/door-has-opened-for-switzerland-as-ioc-adds-winter-olympics-bid-to-privileged-dialogue-for-2038-but-referendum-may-be-required/>. {in English}

32. Remijsen, S. (2015). The end of the ancient Olympics and other contests: Why the agonistic circuit collapsed in late antiquity. *The Journal of Hellenic Studies*, 135, 147–164. <https://doi.org/10.1017/S0075426915000117>. {in English}